

Interpretacja dziedzictwa a turystyka kulturowa – w poszukiwaniu relacji

Bartosz Małolepszy, Michał Kępski

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

Abstrakt

Tekst jest wprowadzeniem do numeru tematycznego czasopisma. Opisuje genezę i przebieg debaty na temat interpretacji dziedzictwa, która prowadzona jest przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Przedstawia także głosy w tej dyskusji, które zaprezentowane zostały w numerze 3/2020 „Turystyki Kulturowej”.

Słowa kluczowe: interpretacja dziedzictwa, turystyka kulturowa, wstęp, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

WPROWADZENIE

Dziewiętnastowieczne początki interpretacji dziedzictwa wiążą się bezpośrednio z pierwszymi próbami kształtowania ruchu turystycznego w Ameryce Północnej. Interpretacja miała być skutecznym i świadomym narzędziem do kreowania edukacyjnych wartości w doświadczeniu turystycznym, obecnym w spotkaniach z majestatyczną przyrodą parków narodowych. Od początku interpretatorzy i organizatorzy tego procesu (skupieni m.in. w National Park Service) podkreślali potrzebę nawiązania kontaktu między odbiorcą a prezentowanym dziedzictwem. Rolę „pośrednika” miał pełnić interpretator, wykonujący zadania przewodnika, naukowca, przyrodnika, edukatora czy strażnika parku. Wykorzystując potencjał angażującej rozmowy, wciągającej opowieści oraz wielozmysłowego doświadczenia przeszłości miał on przybliżyć i wyjaśniać wielorakie sensy danego dziedzictwa. Celem tego działania było nie tylko skuteczne przekazywanie informacji, ale także kształtowanie postawy odbiorcy. Najlepiej wyraziła to zasada opisana w jednej z broszur National Park Service, która wskazuje, iż dzięki interpretacji możliwe jest zrozumienie, docenienie i - w ostatecznym efekcie - ochrona dziedzictwa [Tilden 2019, s. 88; Ham 2009]. Tak wyrażony cel interpretacji, jest jednym z podstawowych opisów jej współczesnego wykorzystania.

Niniejszy, tematyczny numer „Turystyki Kulturowej” poświęcony jest relacjom między turystyką a interpretacją dziedzictwa. Autorki i Autorzy dzielą się refleksjami nad praktyką i teorią jego interpretacji w obszarze turystyki. Zachęcając do namysłu nad współczesnymi przejawami tego działania, zaproponowaliśmy ujęcie rozważań w trzech głównych obszarach: 1) praktyka turystyki kulturowej, czyli jak w praktyce wykorzystywana jest teoria interpretacji dziedzictwa przez podmioty zaangażowane w realizację produktów turystycznych (przewodnik, pilot, edukator, muzealnik, organizator szlaków turystycznych i lokalnych produktów). Jaką postawą (etyczną? społeczną? naukową?) powinien kierować się interpretator/interpretatorka oraz jakie są konsekwencje systemowego wdrażania interpretacji dziedzictwa w zarządzaniu produktami turystyki kulturowej?; 2) potrzeby

odbiorcy (turysty kulturowego), czyli refleksja nad relacją między profilem współczesnego turysty kulturowego a Tildenowską teorią interpretacji dziedzictwa. Czy zawarte w niej postulaty obroniły się mimo upływu czasu i mogą zostać zastosowane jako narzędzia służące budowie nowoczesnych produktów turystyki kulturowej? Czy teoria interpretacji dziedzictwa może być wykorzystana jako klucz do zrozumienia oraz zaspokajania potrzeb współczesnych odbiorców?; 3) naukowy rozwój teorii dziedzictwa i interpretacji, czyli jakie szanse i zagrożenia niesie ze sobą stosowanie teorii interpretacji w prezentacji zasobów dziedzictwa w branży turystyki kulturowej? Jakże są aktualne trendy w interpretacji? Jak ta koncepcja kształtuje współczesny dyskurs o dziedzictwie?

DEBATA

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, miejska instytucja kultury Miasta Poznania, od początku swojego istnienia w praktyce i teorii stara się zgłębiać i realizować zasady interpretacji dziedzictwa. Jednym z ważnych obszarów działania jest Ostrów Tumski w Poznaniu, miejsce początków państwowości i chrześcijaństwa w Polsce. Jego wieloaspektowe dziedzictwo (zarówno w ujęciu kulturowym, materialnym, przyrodniczym i niematerialnym [Herkt 2019, s. 278]) jest prezentowane w prowadzonej od 2014 roku Bramie Poznania, pierwszym w Polsce centrum interpretacji dziedzictwa.

Artykuły prezentowane w tym numerze „Turystyki Kulturowej” są elementem debaty prowadzonej przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT. Pierwszymi jej akcentami było opracowanie i wydanie książki Freemana Tildena *Interpretacja dziedzictwa* (oryg. *Interpreting Our Heritage*) oraz zorganizowanie konferencji *DZIEDZICTWO: Interpretacja w działaniu* w Bramie Poznania 27 września 2019 roku. Konferencja, skupiając się na dokonaniach w zakresie odkrywania i osvajania nieznanego dziedzictwa, była okazją do wymiany doświadczeń i poglądów wśród badaczy, reprezentantów instytucji publicznych oraz przedstawicieli inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego. Z kolei przypomnienie polskiemu czytelnikowi całości klasycznego dzieła Tildena, swoistego „fundamentu heritologii” [Purchla 2019], było impulsem do refleksji nad jego współczesnym, europejskim potencjałem. Od pierwszego, amerykańskiego wydania książki, w której autor przedstawia kluczowe elementy procesu interpretacji oraz wskazuje, iż „aby opowiedzieć dziedzictwo trzeba je najpierw odkryć, przemyśleć i zrozumieć” [Purchla 2019] minęło bowiem ponad sześćdziesiąt lat. Czas ten przyniósł znaczące zmiany w nauce, kulturze i turystyce, a mimo to interpretacja wciąż jest elementem codziennej pracy wielu osób zarządzających i opiekujących się dziedzictwem oraz jego doświadczania przez odbiorców. Prowadząc działalność wydawniczą, konferencyjną i seminaryjną, za główny problem dyskusji prowadzonej przez Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT uważamy problematykę interpretacji widzianą z różnych perspektyw współczesnej nauki i praktyki dotyczącej dziedzictwa, pamięci, edukacji i turystyki. Debata to przede wszystkim pytania o rozwój interpretacji, które narodziły się z potrzeby odpowiedzialności,

z chęci świadomego kształtowania dziedzictwa oraz przekonania o konieczności ciągłej refleksji, aby interpretacja dziedzictwa jako współczesna metoda, była adekwatnym i aktualnym narzędziem.

Wiele cennych odpowiedzi i głosów w tej debacie znaleźć można w niniejszym numerze „Turystyki Kulturowej”. Marek Nowacki, analizując literaturę naukową na temat interpretacji z ostatnich trzydziestu lat, określa główne obszary zainteresowania, kierunki badań i praktyk. Wśród tych, które stanowią aktualny obszar dyskusji sytuuje takie zagadnienia, jak: interpretacja jako dyskurs publiczny, rola kreatywności i doświadczenia oraz wykorzystanie nowych technologii i problematyka dziedzictwa cyfrowego. Katalog przemian dopełnia tekst Armina Mikosa v. Rohrscheidt, który prezentuje instytucjonalne warunki zarządzania interpretacją oraz zestawia zalety i korzyści płynących z tego działania. Jego Autor, kontynuując swoje analizy z poprzednich numerów „Turystyki Kulturowej”, prezentuje także ważny zbiór rekomendacji dla instytucji. To istotny głos, którego praktyczne znaczenie może wspierać codzienną działalność instytucji związanych z przybliżaniem dziedzictwa.

Prezentując liczne studia przypadku, szereg tekstów tego numeru odnosi się do roli interpretatora-przewodnika, jako kluczowego czynnika dobrej interpretacji. Magdalena Banaszekiewicz, prezentując wyniki projektu badawczego realizowanego wraz z Anną Dudą i Tomaszem Rogiem w Czarnobyłskiej Strefie Wykluczenia, stawia tezę, iż obecność wątków biograficznych w narracji przewodnickiej może przekraczać bariery w opowieści na temat kłopotliwego dziedzictwa. Rolę interpretatora jako przewodnika oferującego ciekawą opowieść opisuje także Dawid Barbarzak, który analizuje możliwości powstawania różnych narracji w oparciu o dziedzictwo poznańskiego Ostrowa Tumskiego. Oba teksty potwierdzają sens i wartość snucia opowieści w pracy przewodnickiej. Z drugiej strony, Wiesław Skrobot pokazuje rolę interpretatora-edukatora i interpretatora-pomocnika (*facilitator*) aktywnie uczestniczącego w procesie rozwoju społeczności lokalnej. Wskazując na zagrożenia ekonomicznej eksploatacji dziedzictwa oraz skansenizacji społeczności lokalnych, Skrobot opisuje doświadczenia związane z tworzeniem centrum interpretacji dziedzictwa – lokalnej, obywatelskiej instytucji, która służyć ma harmonijnemu podejściu do przestrzeni i rozwoju. Autor tym samym wskazuje, jak w praktyce proces kształtowania dziedzictwa może być źródłem rozwoju lokalnego.

Tematyka lokalna, w którą zaangażowani są Autorzy i Autorki, poruszona jest także w kolejnych tekstach. Patrycja Tomiczek i Ewa Poloczek opisują stosunek społeczności lokalnej górnośląskiej wsi Czernica do interpretacji dziedzictwa oraz do metod stosowanych przez lokalnych animatorów. Małgorzata Wyrzykowska snuje refleksję nad dziedzictwem pocysterskiego zespołu klasztorowego w Lubiążu opisując zalety i możliwości powołania Muzeum Michaela Leopolda Wilmanna. Projekt instytucji jest tu odpowiedzią na potrzebę

popularyzacji dziedzictwa międzynarodowego artysty, którego twórczość i losy związane są bezpośrednio z dawnym opactwem. Andrzej Trojanowski przedstawia sytuacje cmentarzy wojennych w Polsce, postulując wykorzystanie interpretacji w celu zwiększenia turystycznego znaczenia tego dziedzictwa.

Temat współczesnej potrzeby i adekwatności metody interpretacji poruszony został na Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej, tzw. Forum Gnieźnieńskim. Mając na względzie współczesne kryzysy i coraz większe potrzeby wrażliwego i zrównoważonego wykorzystywania zasobów dziedzictwa, uczestnicy Forum opisują obszary współpracy między interpretacją dziedzictwa a turystyką kulturową, postulując np. potrzebę opieki nad dziedzictwem postindustrialnym czy wskazując na edukację jako podstawowe wyzwanie turystyki i interpretacji.

Autorki i Autorzy tego numeru „Turystyki Kulturowej”, budując swoje refleksje na bazie konkretnych studiów przypadku pokazują, że relacja między turystyką kulturową a interpretacją dziedzictwa jest ważna, płodna i potrzebna. Ich teksty są kolejnym przykładem uniwersalności i ponadczasowości zasad Freemana Tildena, które narodziły się w środowisku osób zarządzających parkami narodowymi, lecz możliwe są do implementacji także w inne kategorie dziedzictwa. Społeczną istotną relacji między turystyką kulturową a interpretacją jest zaś poszukiwanie wzajemnych sieci powiązań celem kształtowania wrażliwej ochrony kulturowego i naturalnego dziedzictwa.

PODZIĘKOWANIA

Dziękujemy wszystkim osobom zaangażowanym w powstanie tego numeru „Turystyki Kulturowej”. Szczególne podziękowania kierujemy do Armina Mikos v. Rohrscheidt za możliwość redakcji kolejnego numeru czasopisma, do wszystkich recenzentów tego numeru za wkład i dbałość o wysoką jakość naukową i językową tekstów oraz do Szymona Czajkowskiego, który wspomagał i prowadził nas przez meandry procesu wydawniczego.

BIBLIOGRAFIA

- Ham S. H., 2009, *From Interpretation to Protection: Is There a Theoretical Basis?*, „Journal of Interpretation Research”, vol. 14, no. 2, p. 49-57
- Herkt M., 2019, *Pozytywnie zapatrzeni w dziedzictwo*, [w:] Tilden F., *Interpretacja dziedzictwa*, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, Poznań, s. 265-279
- Purchla J., 2019, *Freeman Tilden „Interpretacja dziedzictwa”*, wewnętrzna recenzja wydawnicza, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, Poznań
- Tilden F., 2019, *Interpretacja dziedzictwa*, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, Poznań

Heritage interpretation and cultural tourism – in a search of relationships

Abstract

This article is an introduction to the thematic number of “Turystyka Kulturowa” journal. It describes the genesis and course of the debate on the heritage interpretation, which is lead by TRAKT Center for Cultural Tourism. It also describes the voices in this discussion, which are presented in the 3/2020 issue of “Turystyka Kulturowa” journal.

Keywords: heritage interpretation, cultural tourism, introduction, TRAKT Center for Cultural Tourism